

UNITAT DIDÀCTICA BATXILLER

**Joan
Fuster**

JOAN FUSTER

Joan Fuster és l'intel·lectual valencià més important del segle XX. La seua obra literària i periodística, principalment a través d'un gènere tan lliure i elàstic com l'assaig, abasta tots els camps del coneixement humà i va tenir una repercussió especial en la consciència nacional dels valencians i de retruc en la de tots els Països Catalans. Les seues opinions, compartides o no, eren sempre una provocació al debat i a la llibertat de pensament, la qual cosa li va valer moltes adhesions però també l'animadversió dels sectors més reaccionaris de la societat valenciana, molt especialment la de la capital.

Toni Mollà el presenta de la manera que pots llegir a continuació. El qüestionari següent t'ajudarà a precisar algunes idees necessàries per a entendre el text complet.

VIGÈNCIA I REIVINDICACIÓ DE FUSTER

La seua aparició [...] va representar un autèntic trencament en el sistema d'idees vigent en aquella societat derrotada per la força de les armes i endarrerida culturalment; ...i la primera alternativa de base intel·lectual fidel a aquelles premisses primigènies del moviment valencianista: catalanista i democràtic.

[...] L'obra fusteriana d'orientació cívica, amb *Nosaltres, els valencians* (1962) com a nau capitana, estableix ... l'acta simbòlica de naixement d'aquell moviment incipient

però fecund el primer objectiu del qual era erosionar l'hegemonia cultural que havia construït el nacionalcatolicisme espanyolista i les derivades regionals i folklòriques que el legitimaven. Joan Fuster i el fusterianisme ... van esdevenir el denominador comú d'un projecte de reqüestionament de la història del país i d'acció ciutadana recolzada sobre els fonaments de la Il·lustració radical que havia representat, en aquell context, l'emergència de Joan Fuster. [...]

Una actitud activa d'il·lustrat radical —"racionalista, escèptic i antidogmàtic"— [...] és la que dota el pensament fusterià d'una profunda originalitat en el context en què va viure i converteix la seua proposta cívica en la fita germinal d'un moviment que ... va més enllà de la reivindicació culturalista. Joan Fuster inaugura una nova cosmovisió del món, de la vida i del país concret en què l'atzar l'ha fet viure des de la seua singularitat. Ningú, des de llavors, per a bé o malament, ha pensat el país sense fer referència a Joan Fuster.

L'obra de Joan Fuster va marcar un punt d'inflexió intel·lectual al País Valencià, un punt de no-retorn. [...]. L'aparició de Fuster va establir per a la posteritat una actitud crítica davant de la realitat: una particular manera de mirar la pròpia societat i el món [...] i, en conseqüència, de concebre alguna mena de futur distint al passat. Joan Fuster ha estat -juntament amb Josep Pla- la millor prosa no-narrativa de la llengua catalana moderna; però, alhora, l'intel·lectual més influent del nostre país.

Toni Mollà (2017): *Escrits contra el silenci (A propòsit de l'obra cívica de Joan Fuster)*. València. Ed. Vincte, ps. 10-12.

1. El text parla d'una "societat derrotada per la força de les armes". A què es refereix?
2. Troba informació i explica l'ideari del "nacionalcatolicisme espanyolista".
3. En què creus que consisteix el "requestionament de la història del país"? Si no ho saps, anticipa-hi una hipòtesi.
4. Troba al diccionari les deficions de "racionalista", "escèptic" i "antidogmàtic".
5. Diu el text: "Joan Fuster inaugura una nova **cosmovisió del món**, de la **vida** i del **país** concret en què l'atzar l'ha fet viure des de la seua singularitat." Comenta el sentit de les paraules clau marcades en negreta. T'aclarim que també és important precisar ací que Joan Fuster defensava sempre la total independència de l'individu, per això la frase parla de la "singularitat" —irrepetible— de Joan Fuster i de tothom.

JOAN FUSTER: EL CONTEXT HISTÒRIC

6. Una manera d'aproximar-se al context en què Fuster va viure i escriure és a través d'algunes cançons dels cantautors de l'època. Et proposem que escoltes "Al meu país la pluja" de Raimon (<https://youtu.be/RyCMBvTQ3OQ>) i que comentes com descriu l'escola dels anys 40 del segle XX.
7. Una altra manera de conèixer el context històric de Joan Fuster és cercant informació sobre alguns personatges més o menys coetanis seus, encara que no siguin del tot coincidents generacionalment, amb l'únic criteri que tinguen en comú algunes preocupacions fusterianes: llengua, país, història, etc. Busca informació sobre els personatges de la graella i emplena cada casella amb les dades més adients que hages trobat.

	Naixement/mort	Ocupació	Adscripció política o ideològica	De la seua activitat pública, destaca	Relació amb Joan Fuster
Manuel Sanchis Guarner					
Enric Valor					
Emili Gómez Nadal					
Vicent Andrés Estellés					
Eliseu Climent					
Vicent Ventura					
Carles Salvador					
Josep Lluís Bausset					
Miquel Adlert					
Xavier Casp					
Vicenç Riera Llorca					
Doro Balaguer					
Ernest Lluch					
Diego Sevilla					

JOAN FUSTER, APUNT BIOBIBLIOGRÀFIC

1. Llegeix la informació biobibliogràfica que tens a continuació i classifica dins la graella de més avall les obres de Joan Fuster.

Joan Fuster i Ortells (Sueca, 1922 - 1992) va ser un **escriptor** valencià. És reconegut sobretot per la seua obra assagística: *Nosaltres, els valencians* (1962), *Diccionari per a ociosos* (1964), *Consells, proverbis i insolències* (1968) etc. A partir de la **dècada dels 60** del segle XX es convertí en un referent cívic al **País Valencià** en el moviment de represa de la nostra cultura.

Llicenciat en dret el 1947 i es doctorà en filologia catalana el 1985. Del 1946 al 1956 codirigí la revista *Verbo*. Dels seus primers llibres –versos–, destaca *Escrit per al silenci* (1954).

L'any 1950 començà a col·laborar en les revistes de l'exili *Pont Blau* i *La Nostra Revista*, la qual cosa dóna a Fuster una gran projecció fora de l'àmbit cultural valencià.

El 1952 començà al diari *Levante*, de **València**, les seues col·laboracions en la premsa, que fou després una de les seues facetes més destacades i que prosseguiria en altres plataformes: *Destino*, *La Vanguardia*, *Qué y dónde*, *Serra d'Or*...

Amb *El descrèdit de la realitat* (1955) inicià una brillant carrera assagística, de vasta amplitud temàtica, en un estil incisiu, d'adjectivació precisa. Un altre aspecte de la seua obra fou el de l'erudició, la història i la crítica literàries. La seua dedicació als temes valencians culminà el 1962 amb la publicació de *Nosaltres, els valencians*, *Qüestió de noms* i *El País Valencià* (després *El País Valencià*), llibres bàsics per al coneixement de la història, la cultura i els problemes d'identitat nacional del País Valencià.

Continuà dins aquesta temàtica a *Raimon* (1964), *Combustible per a falles* (1967) i *Ara o mai* (1981), entre d'altres. Una part dels seus nombrosos estudis i articles erudits, històrics, biogràfics i de viatges, ha estat recollida en els volums I i III de les *Obres completes*, i el *Diari 1952-1960* n'ocupa el volum 2.

Dins de l'assaig, publicà, a més, *Figures de temps* (1957), *Judicis finals* (1960), *Causar-se d'esperar* (1965), *L'home, mesura de totes les coses* (1967), *Diari 1952-1960* (1960), etc., sempre dins la tradició d'arrel moral de l'humanisme clàssic a l'alè dels moralistes i reformadors francesos (de Montaigne als **enciclopedistes**), crític, escèptic i amb un humor corrosiu.

Dins els treballs d'història, de crítica i de divulgació literària publicà «Vint-i-cinc anys de poesia valenciana» (1944), *La poesia catalana* (1956), *Poetes, moriscos i capellans* (1962), *Heretgies, revoltes i sermons* (1968) i *Literatura catalana contemporània* (1972), a més de tres extensos pròlegs a l'obra de **Joan Salvat-Papasseit** (1962), **Salvador Espriu** (1963) i **Josep Pla** (1966), aplegats a *Contra el noucentisme* (1978).

Fuster és l'assagista valencià més considerable de les generacions sorgides després de la guerra civil, amb una força que depassà l'àmbit literari i es projectà sobre la vida cultural i civil dels Països Catalans, la consciència unitària dels quals contribuí poderosament a crear.

Fou **Premi d'Honor de les Lletres Catalanes** (1975). El 1984 fou nomenat doctor honoris causa de la **Universitat de Barcelona** i, el 1986, catedràtic de literatura a la **Universitat de València**. Fruit del treball de recerca dels darrers anys són els estudis aplegats a *Llibres i problemes del Renaixement* (1989) i *De viva veu* (2003), les entrevistes publicades en periòdics i revistes.

Assaig	Poesia	Història	Literatura	Temes valencians (política, consciència nacional, etc.)	Col·laboracions en premsa i revistes	Premis i reconeixements

2. Després de completar la graella, ordena de major a menor els apartats en què has classificat l'obra de Fuster. En quina posició apareixen les obres de "tema valencià"?

3. Joan Fuster va ser el primer president d'Acció Cultural del País Valencià. Troba informació sobre ACPV i contesta les preguntes:

1. Què és ACPV?

2. Quins són els seus objectius?

3. On té ACPV la seu principal i quines activitats s'hi fan?

4. Informa't també sobre altres activitats d'arreu del País Valencià organitzades per ACPV o fetes amb la seua col·laboració.

4. A la nota biobibliogràfica de més amunt s'esmenta la revista *Pont Blau*. Informa't sobre aquesta publicació i explica la importància que va tenir per a la trajectòria intel·lectual i pública de Joan Fuster.

5. Al minut 14' 57" del programa "El País Valenciano de Joan Fuster" dins la sèrie *Esta es mi tierra* emès per TVE el 10 d'agost de 1983, Fuster afirmava: «Les meues dos grans passions han sigut la lectura i la música. Tinc una biblioteca personal, no sé, uns vint mil exemplars, que és suficient per al meu treball i per al meu gaudi. I tinc un petit tocadiscos i un petit repertori de discos amb els meus autors favorits, que és el que necessite.» Anticipa una hipòtesi sobre com devia ser la vida quotidiana de Joan Fuster.

6. El visionat del programa citat et depararà moltes sorpreses i et farà conèixer detalls molt interessants de Joan Fuster. Aprofita l'oportunitat i visita'n l'enllaç <https://www.youtube.com/watch?v=TwYmXu96NHc&sns=em>.

Tot seguit, per grups distribuïu-vos les tasques i elaboreu una exposició sobre la vida i les opinions expressades per Fuster al voltant de:

1. Els seus orígens ideològics familiars de Fuster, la seua infantesa i joventut.
2. La vida i els seus estudis universitaris.
3. Sueca i el seu entorn geogràfic i humà.
4. Els amics parlen de Joan Fuster.
5. El topònim València i la "qüestió de noms". El provincianisme.
6. El valencianisme en l'anomenada "Transició".

JOAN FUSTER, L'ASSAGISTA

El nom de Joan Fuster va indissolublement lligat al gènere assagístic. De fet, el seu estil agut i provocador marca un punt d'inflexió en l'evolució del gènere si més no dins la literatura catalana. Com veurem més endavant, Fuster abandonà el conreu de la poesia per a dedicar-se a l'assaig. Què el va fer donar aquest pas? Per què? Potser deduireu la resposta més endavant. De moment convé tenir en compte que Fuster no s'estava de recordar que la seua primera il·lusió literària fou escriure "frases per a calendaris", més o menys el que podríem anomenar "aforismes", és a dir proposicions que, per la seua formulació podríem dir que s'assemblen a l'assaig reduït a la mínima expressió «Per a mi, i des de sempre —deia—, l'«aforisme» ha constituït una opció literària particularment temptadora. Fixar una idea o una observació en poques paraules, tot procurant que el resultat tinga un mínim d'agudeses alhora conceptual i expressiva, és tota una aventura de la intel·ligència.»

1. Us proposem que comproveu aquesta darrera afirmació fusteriana. A continuació teniu una mínima selecció d'aforismes de Joan Fuster. Llegiu-los i parleu-ne, defenseu-ne les proposicions o manifesteu-vos-hi en desacord, tant se val, segur que us divertireu:

1. La rosa, sense la literatura que li ha caigut a sobre, només seria una col petita, insípida i de colors enganyadors. El perfum, a la cuina, s'esvairia. Josep Pla¹ s'equivocava.
2. Assercions i negacions discutibles, ho admet. Potser seran útils just per això, perquè són discutibles: perquè inciten a la discussió.
3. És un deure dels joves espantar sistemàticament els vells, ni que siga per evitar que s'adormen del tot.
4. Si tens un fill, ensenya'l a ser lliure. Encara que siga a costa teua. En realitat, haurà de ser a costa teua.
5. No et refies de la teua *consciència*. Tendirà a donar-te la raó.
6. Com més equívokes són les paraules, més faciliten la convivència.
7. Els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres.
8. No faces de la teua ignorància un argument.
9. "De la discussió naix la llum", diuen. I l'experiència demostra que, efectivament, cadascú sol quedar-se amb les mateixes conviccions que tenia abans de discutir, però més clares.
10. Les poques lectures aparten de la vida; les moltes ens hi acosten.
11. No us hi feu il·lusions: el poder canvia de mans, però rarament vacil·la.
12. Les aparences no enganyen: són aparences.
13. Quan dic no, a què dic sí?
14. Com que els metges no ho prescriuen, el personal no "pensa".
15. Cinc sentits corporals! demanem-ne més!
16. "Tot poder ve de Déu", però els poderosos, d'on vénen?
17. Qualsevol idea de "llibertat" ha d'assentar-se sobre una gratificació de la "biologia".
18. Tota política que no fem nosaltres, serà feta contra nosaltres.

2. Sobre el mètode assagístic de Fuster et proposem que visites <http://acpv.cat/anyjoanfuster/lassaig-fusteria-a-partir-de-larticle-amor/> on trobaràs un exemple analitzat i unes activitats pràctiques que poden ser-te d'utilitat per a llegir Fuster amb bon aprofitament.

3. Fuster fa en aquestes frases següents unes afirmacions importants sobre la seua obra assagística. Llegeix-les i troba els arguments que hauria donat ell per a justificar-les:

«Mira, si jo hagués de triar, ... sempre preferiré [...] *Diccionari per a ociosos* o *Indagacions i propostes*, al *Nosaltres els valencians* o coses per l'estil. [...]. A mi, personalment, m'interessen els petits assajos, el treball sobre el pensament concís, la frase curta i, si pot ser, aguda i suggerent. ... el *Diccionari per a ociosos* és un llibre que encara m'agrada i que encara me'l mire, perquè encara m'hi reconec.»

Toni Mollà: *Converses inacabades*, 1992

1. Josep Pla (1897-1981): «L'únic que falta a les roses per a ésser perfectes és ésser comestibles» (Les hores). Cfr. també DOMÍNGUEZ, Martí: *Peiximinuti*, 1993, «La rosa de Pla i Fuster», pàgs.173-174.

4. Per concloure ací l'estudi de l'estil assagístic fusterià, et presentem un text que en parla. Llegeix-lo i subratlla-hi les característiques essencials que enumera l'autor.

Sens dubte, una de les aportacions cabdals de Fuster a la literatura catalana és el treball estilístic que fa de la seva prosa un instrument àgil de pensament, de discussió, de lectura amena. [...]

Un dels trets més recurrents de l'estil fusterià és una ironia desmitificadora, ... que fa contrastar escèpticament la buidor de les *grans paraules* amb el vessant materialista -sovint biològic- de la realitat social. L'adjectivació pot sobtar per aquesta referència a atributs materials que no s'adiuen amb conceptes més abstractes o fins i tot solemnes [...]. I qui diu adjectius diu també substantius o adverbis. [...]

Amb tot açò l'escriptor manifesta el seu propòsit de *descoagular* la mirada, és a dir, de presentar el món amb una llum nova que sacsegi les inèrcies de la percepció i tregui a la llum els paranys ideològics que s'amaguen en les rutines discursives. Aquesta operació es pot realitzar per mitjà d'una frase llampant, sovint una definició conceptual que comporti alguna metàfora sorprenent o una hipèrbole o el capgirament d'un lloc comú. [...]

Els aforismes, que a vegades constitueixen tot un llibre -*Consells, proverbis i insolències* (1968)- són una aportació de l'autor a un gènere multiseccular que el fascinava [...]

Una de les estratègies que contribueixen a crear aquest efecte és la contaminació de conversacionalisme a què Fuster sotmet els seus assaigs i fins i tot la miniatura assagística i epigramàtica que és l'aforisme. Aquest seria un altre tret essencial del seu estil, que acostava l'escriptura al món de l'oralitat immediata, a la interacció entre autor i lector. ... El discurs de Fuster va ple d'interjeccions, d'expressions col·loquials i d'altres marques d'oralitat que apropen la seva prosa d'idees a un model de diàleg deliberatiu allunyat de l'abstracció monòtona dels textos filosòfics. En aquest equilibri entre la idea profunda i la conversa vivaç rau probablement un dels mèrits més rellevants del model d'escriptura assagística que Fuster propugna.

Vicent Salvador. <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/joan-fuster/detall>

5. Llegeix l'assaig de més avall i troba-hi les característiques de l'estil de Fuster que hem anat descobrint a les activitats anteriors.

XENOFÒBIA

L'odi a l'estranger, al foraster, ha estat, sempre, i a tot arreu, causa de grans bestieses i de decisions sublimes, de crims salvatges i de poemes preciosos, de sacrificis sagrats i d'abusos remuneradors. Hi ha moltes formes de patriotisme que no són sinó mera xenofòbia, perquè sovint els habitants d'una "pàtria" només arriben a sentir-se "patriotes" quan s'imaginen o es troben en fricció amb els veïns de la "pàtria" del costat. En qualsevol cas, l'estranger és un punt de referència polèmic, probablement imprescindible, per a un patriotisme agressiu. Com que l'estranger sol ser, al seu torn, patriota del seu país i respecte a ell adopta una actitud semblant, la col·lisió resulta fatal. Tota xenofòbia contesta a una altra xenofòbia, ja que tots som "estrangers" per a algú. I de l'estranger fem un enemic: cada estranger és un enemic potencial. Només la moderna expansió del turisme comença a derogar aquest principi de vella prosòpia sentimental: ara el foraster se'ns presenta com a client. No sé si el turisme acabarà esmussant la xenofòbia: ho dubte. Les històries nacionals ressenyen llargues llistes de fets heroics perpetrats pels indígenes contra els estrangers, i amb aquesta mena de records els mestres d'escola eduquen els seus deixebles. L'aspecte oprobios que poguessen presentar aquells fets queda automàticament cohonestat per la virtut del patriotisme. Monsieur Chauvin és un animal perillós, però també una tranquil·litzadora reserva energètica. Personalment opine que tot això és més aviat deplorable. Les aparences del món actual acusen, si no una minva vertiginosa de la xenofòbia, sí una atenuació del seu risc bel·licós. Almenys en grans àrees del planeta, l'antagonisme que ofereix possibilitats d'esdevenir tràgic no és ja el de poble a poble, sinó el de sistema a sistema. Certament, en aquest nou pla es repeteix, si voleu en altres termes, el mateix fenomen: una espècie de "xenofòbia" de classes, amb una dialèctica nova, però no del tot diferent en les conseqüències. L'antiga xenofòbia, l'autèntica xenofòbia, l'odi a l'estranger, tanmateix, perdura i perdurarà per molt de temps encara. Ni que siga mentre els Estats tinguen escoles obertes...

Joan Fuster. *Diccionari per a ociosos*. 1963

FUSTER, LES TERTÚLIES I LA POLÍTICA

1. Tot i que Joan Fuster no va tenir cap militància política, el seu paper d'intel·lectual atent a l'actualitat el féu intervenir i influir en l'opinió pública tant a través de la seua obra escrita com a través de la seua activitat oral en parlaments i tertúlies. El llibre de Xavier Serra que se cita més avall explica algunes situacions d'aquesta època. Perquè conegues millor aquest període, pots llegir la ressenya de *La tertúlia de Joan Fuster* i el fragment de l'entrevista a Vicent Ventura "Les tertúlies dels anys cinquanta i seixanta" i transformar els dos textos en una petita crònica política. Si has fet l'activitat 7, ja deus haver-te trobat alguns els protagonistes del text que escriuràs.

LA TERTÚLIA DE JOAN FUSTER

Ara que la dreta tornarà a traure sense èxit el fantasma de l'anticatalanisme i que els federalistes, fins ara amagats sota les pedres, comencen a traure el cap, perquè encara estan astorats de la resposta dels catalans als efectes de la crisi, resulta molt interessant llegir el llibre de Xavier Serra, *La tertúlia de Joan Fuster*, (Afers), perquè, en poques planes, trobem sintetitzades les claus per a comprendre de quina manera responen els nostres polítics i la premsa del país davant els problemes que patim. Com l'autoritat de Vicent Ventura,

que era el cap inqüestionable del socialisme del país, es va vaporitzar amb l'arribada d'Ernest Lluc. I com el socialisme valencià, a partir d'aleshores, quedà subordinat al socialisme espanyol. Com Doro Balaguer, va voler agafar el bou comunista, com havia intentat Ventura agafar el socialista, i va fusionar les tres seccions provincials del partit i fundar el Partit Comunista del País Valencià. I com l'acceptació d'aquest fet va ser purament epidèrmica i episòdica i, al primer descuit, es van veure arraconats i obligats -per dignitat- a abandonar el partit. Com Ventura i Balaguer, no renunciaren a crear plegats, encara, un nou partit: l'Agrupament d'Esquerres, que s'uní més endavant al Partit Nacionalista per a formar la Unitat del Poble Valencià. Com Fuster, del no res, creà, a partir de *Nosaltres els valencians* un públic per als llibres en català. Com l'atac de Fuster en la premsa ja havia començat abans que les crítiques recaigueren sobre el *País Valencià*. Diego Sevilla, aleshores vicepresident de la Diputació, el 22 de desembre del 1962, ja havia publicat en el *Levante* un article "Burguesía y separatismo" i un segon "Alerta a los valencianos", títol que era una aproximació a "Alerta valencians!" que era un article que Joan Fuster havia publicat en una revista que editaven els exiliats catalans. Fuster no volgué callar i publicà una rèplica en *Levante*: "Mi vela en este entierro". A partir de llavors, abans de l'aldarull sobre *El País Valencià*, en el *Levante*, ja no van voler publicar-li cap article. Veurem com l'exclusió dels diaris no comportà aparentment la minva d'influència. Hi havia els llibres. I el prestigi de Fuster afectà només un sector concret de la societat: el sector més inquiet dels universitaris. La resta de la societat quedà immobilitzada i subjugada al plovisqueig catolicoespanyolista dels diaris de Castelló, València i Alacant. I com ajudà, aquest fet, a iniciar l'enorme escissió, que encara patim, entre la minoria intel·lectualitzada -i catalanista- i la massa poblacional.

Levante, 8 d'octubre de 2012.

<http://columnadepaper.blogspot.com/2012/10/la-tertulia-de-joan-fuster.html>

LES TERTÚLIES DELS ANYS CINQUANTA I SEIXANTA

En realitat, les meues relacions amb Fuster, de més de quaranta anys d'amistat, van ser com una tertúlia permanent. Hem parlat pels colzes. Recorde que, quan jo encara era fadrí, eixíem de nit, després de sopar, i ens acompanyàvem mútuament a casa una vegada i una altra, -jo vivia al carrer de la Visitació i ell al carrer de la Mar-, fins que, ja ben entrada la matinada, decidíem partir el camí. Hi havia moltes tertúlies. Tan aviat com em vaig casar, a la meua casa va començar una reunió els diumenges a la vesprada i els dilluns a la nit. Va durar anys i anys. Hi havia dues tertúlies quasi diàries. Una era cap a migdia, en la llibreria Dàvila, al passatge de La Sang, i l'altra, a les set o les vuit de la vesprada, entre la llibreria i el café d'enfront, que avui es diu San Patricio i aleshores es deia Bracafé. Més tard, quan Xavier Marco va crear Casa Pedro, hi va haver una altra tertúlia quasi diària amb unes característiques molt curioses. Era molt diversa, encara que la gent que hi acudia era tota d'esquerra. Allò va ser una espècie de prefiguració del que molts anys després seria la Taula de Forces Polítiques. Hi vam organitzar un concurs de novel·la curta i un altre de contes. El de novel·la curta era anual i el de contes, mensual. Recorde que un bidell de la Universitat va presentar un conte i li vam donar el premi. Va resultar que era un conte de Calleja copiat literalment. D'altra banda, la primera, i no sé si única, entrega del premi de novel·la curta, va ser animada per Raimon. Aquell va ser el primer acte públic on va cantar, i cobrar. Poc, però va cobrar. Hi havia altres tertúlies. Per exemple, al club universitari, on acudia Fuster i alguns nacionalistes joves. També al Cercle de Belles Arts, que aleshores era encara el Café Lion. Les tertúlies permetien intercanviar idees, discutir-les. A última hora ja resultaven més serenes, menys freqüents, més informatives i més afectives. Aleshores, en canvi, eren més polèmiques, vives i multitudinàries. N'hi va haver moltes. Eren els temps del franquisme dur i no rebies més informació que la clandestina i de transmissió oral. La vida cultural i literària es produïa a les tertúlies. Van ser importantíssimes, no sols intel·lectualment, sinó políticament, perquè allò que en diríem "vida intel·lectual", a poc que aspiràs a una certa llibertat, es convertia en un fet polític. Hi anava tot barrejat. Per això les vigilaven. [...]

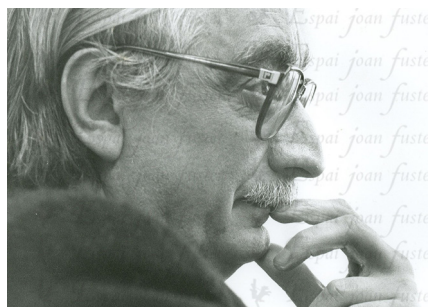

Adolf Beltran (1993): *Vicent Ventura. Converses amb un ciutadà*. València. Tàndem.

L'obra escrita de Joan Fuster, erudit i humanista

Els escrits de Joan Fuster, tal com ja ha estat dit i podem comprovar tot seguit, abasten tots els camps de les inquietuds humanes. En veurem algunes mostres en aquesta unitat.

FUSTER I LA HISTÒRIA

Sense ser un historiador pròpiament dit, l'autor de *Nosaltres els valencians* va haver de fer múltiples incursions en aquest camp, però també va reflexionar sobre les metodologies de la història amb la mordacitat del seu estil.

1. Llegeix el pensament de més avall i expressa la dicotomia a què s'enfronten els historiadors, segons Fuster.

Troba informació sobre els noms propis citats. És una manera d'ampliar coneixement aprofitant l'erudició de Fuster.

HISTORIADORS

Dijous, 23 de juliol. 1953

Els historiadors es pensen escriure història. Però tot el que en ells no és erudició —i encara, encara...— és política. Política més o menys elevada, però política al cap i a la fi. Així Tucídides; així Muntaner; així, Toynbee. Modernament, d'aquesta política, se'n diu quan es confessa, "filosofia de la història"

Joan Fuster. *Diari 1952/1960*

2. Et proposem ara una activitat d'aplicació del pensament de Fuster. Havent llegit el text anterior:

1. Determina si és coherent amb el text que et presentem a continuació. Cal advertir que, de vegades, la prosa del nostre escriptor exigeix al lector uns coneixements o una documentació prèvia per tal de treure el màxim profit dels seus assajos. Documenta't, per tant, sobre els personatges de Cleòpatra, Cèsar i Marc Antoni i coneix el fons del conflicte que van viure.

ATZAR

La frase —de Pascal— ha fet fortuna, i encara avui sol ser al·legada per subratllar la intervenció de l'atzar en el curs dels esdeveniments històrics. Si Cleopatra hagués tingut el nas una mica més llarg o una mica més curt, en efecte, el destí del món hauria estat un altre. Segons sembla, aquella insigne dama fou d'un format relativament apetitós bastant capfluixa i, no cal dir-ho, una reina important. Els seus embolics amoris amb determinats cabdills romans havien de prestar-se a amargues reflexions, sens dubte, per la part dels seus contemporanis i de la posteritat resignada. Una Cleopatra més circumspecta o més casta, una Cleopatra més lletja, hauria jugat un paper ben diferent en la vida de Cèsar i en la de Marc Antoni: la política de Roma —el món sencer d'aquella època— també hauria estat distinta. Si el *sex-appeal* de Cleopatra depenia o no de la longitud del seu nas, és una cosa que ignoro: una cosa, de més a més, literalment negligible. Però la convicció popular i culta pogué atribuir als *flirts* de la sobirana egípcia un pes decisiu en el desplegament d'alguns episodis de l'imperialisme romà, i no s'equivocava del tot. L'apèndix nasal de Cleopatra adquiria així un clar valor representatiu. Caricaturesc, si voleu, però representatiu. Durant segles, els homes d'Occident no van concebre la història d'una altra manera. Per a ells, la vida col·lectiva, la sort dels seus pobles, quedava lligada a un continu teixir-i-desteixir de guerres, d'incidents dinàstics i de barates diplomàtiques, els protagonistes dels quals eren sempre un grapat de personatges més o menys il·lustres. Una anècdota d'alcova reial podia tenir conseqüències imprevisibles. Dins d'aquest plantejament, és clar, les dimensions del nas d'una reina d'Egipte prenen, de sobte, una gravetat impressionant.

Els criteris, però, van evolucionar a poc a poc, i els historiadors acabaren rectificant la seva òptica. Ho determinava el progrés de les ciències socials, en general, i les mateixes evidències quotidianes, ara esdevingudes conscients, hi contribuïren força. La sola ressenya de batalles, d'embulls palatins i de tractats internacionals, no resultava ja satisfactòria: ben mirat, això, sí, era història, però no tota la història. El gros de la societat —si puc dir-ho així— en quedava al marge. I l'experiència de cada dia, l'anàlisi de la realitat actual, revelava, per cert, que allò que en quedava al *marge* era precisament el fonamental. D'aquí que els historiadors comencessin a prestar atenció als fets obscurs que constitueixen la trama vertadera de la dinàmica social. De mica en mica prosperà la idea que aquesta «dinàmica social» —és secundari la fórmula amb què l'anomenem— mereix ser considerada matèria bàsica dels estudis de la història. La investigació ha anat clarificant-ne els elements: l'anatomia econòmica, la diversificació en grups i en classes que en deriva, els antagonismes que s'hi estableixen, les formes de comportament i de cultura que segreguen, les tècniques de producció que s'hi succeeixen, i tants factors més. Les guerres i tota la resta deixaren d'aparèixer-se'ns, aleshores, com una broma gratuïta i de mal gust, confabulada per uns quants individus gloriosos o sinistres, i s'inscririen en aquell substrat de forces. I el nas de Cleopatra —o sia: l'ambició personal d'un rei, la bestiesa o el fanatisme d'una camarilla, la impaciència d'uns conspiradors, etc.— passava a un segon terme. Hi ha un moment en què la història està en condicions de ser escrita sense noms propis.

Joan Fuster: *Diccionari per a ociosos*.

2. El text té un to clarament irònic, subratlla'n les ironies que et semblen més evidents.
3. Ironies a banda, explica, segons Fuster, quins canvis s'han produït en la metodologia del historiadors.
4. Valora el text. T'ha resultat interessant? Per què creus que Fuster és tan irònic?

FUSTER I LA LLENGUA

1. La posició de Fuster respecte del català és ben coneguda, però molt menys que la seua evolució ideològica, que explica al text de més avall.

1. Llegeix el text i fes-ne un resum de 150 paraules aproximadament. T'hi ajudaran les marques en negreta.
2. Què vol dir Fuster quan diu que abans de descobrir el "català" va descobrir el "valencià"?

"ABANS HAVIA DESCOBERT EL VALENCIÀ..." [INFORME AUTOBIOGRÀFIC]

de Fuster a Josep Pla, 1962

En 1943, si no m'enganyo, vaig aprovar l'examen d'estat, i, com que no sabia quina **carrera** seguir, van aconsellar-me la de Lleis. La **Universitat de València**, en aquella anys, era una cosa bastant tronada: només hi vaig trobar dos catedràtics entretinguts, un que explicava Penal i que en sabia molt, i un altre que intentava administrar-nos tomisme amb un vocabulari decorativament orteguian. Els estudis no resultaven excessivament fatigosos. Vaig poder repartir el meu temps d'una manera equitativa, entre les aules, els cines, els cafès i les **llibries de vell**. Aquestes llibries d'ocasió **eren, llavors, una mina**: les biblioteques disperses o depredades durant la guerra s'hi concentraven. Vaig comprar tants llibres com vaig poder: pocs, de tota manera, perquè els meus recursos eren ben migrats.

Mentrestant, **havia «descobert» el català com a llengua de cultura**. No era fàcil, això, en les meues condicions. En terres valencianes, sempre deu haver estat una aventura individual completament decidida per l'atzar. La Renaixença local, tan neulida, no ha pogut condensar-se en «tradició», i, per tant, la seua continuïtat ha depès, a cada moment, d'incorporacions personals ben aleatòries. Pitjor era, encara, en els anys a què em referesc —els immediatament posteriors a la guerra. De vegades m'han dit, en els elogis formularis d'alguna ocasió solemne, que el meu cas era «un miracle». Ho és, acceptant la paraula, el meu cas i el de tots els escriptors —mitja dotzena, *hélas!*— valencians en català, de la postguerra. Un "miracle", en tant que semblava una cosa imprevisible. Però no ha estat un «fet» instantani, sinó resultat d'una penosa evolució, que podria haver estat molt distinta.

Abans de descobrir el «català» vaig descobrir el «valencià». Avui -1962- la gent jove ja passa, directament, del castellanisme provincià al catalanisme més desimbolt: crec, sense immodèstia, que tinc alguna «culpa» d'aquesta nova situació. Però en el meu temps no **teníem ningú que ens aclarís idees**, que ens exposàs fets: tot ho havíem de fer, laboriosament, pel nostre compte. **Jo he estat successivament espanyolista, «regionalista bien entendido», «regionalista valencià», «nacionalista valencià», «catalanista»: no hi ha havia manera de cremar etapes. Hi he perdut molt de temps**, i avui em dedique tant com puc a una mena de pedagogia política per evitar que les generacions que vénen darrere meu en perden tant com jo. Considere que és el millor que puc fer pel país.

Deia que, de primer, **vaig descobrir el «valencià»**: la petita obra dels poetes indígenes, des de Llorente a Xavier Casp. [...]

Joan Fuster (1997): *Joan Fuster: Correspondència I*, València, ps. 273.

FUSTER I L'ART

Joan Fuster, a més, mantingué durant tota la seua vida una freqüent relació amb els artistes — pintors, músics, cantants...—: Raimon (n'escrigué una biografia), Alfaro, Michavila, Manuel Palau, Matilde Salvador, Agustí Alaman, Manolo Boix... De tot això parlarem a continuació.

“Joan Fuster, amic de les arts”

“És la posició de l'artista respecte de l'objecte –respecte al món– allò que en definitiva pesa, allò que determina el seu estil, l'«estilització». El pintor és com el poeta, o com el novel·lista, com el músic, com tot artista; un home que «veu» més clar i més enllà que els altres i que ens fa accessible la seua visió.”

J. Fuster: *El descrèdit de la realitat*

MÚSICA

Segons Josep Iborra, una de les aficions de Fuster era la música: “l'interessava, o l'acompanyava, com una part dels seus interessos culturals. Jo preferesc anomenar-lo ‘filharmònic’, un que ama la música”.

Llegir Fuster, com ja hem apuntat més amunt, és viatjar a través de la cultura tot creant opinions pròpies i explorant nous camins de coneixement.

1. Llegeix el text i contesta les preguntes:

1. Quina relació personal tens amb la música? I amb la música clàssica?
2. Troba la diferència entre “escoltar” i “sentir”.
3. Què saps de Debussy, de Roussel, de Vivaldi, de Mozart, de Bach?
4. Escolta alguna peça dels compositors citats i forma't una opinió sobre les afirmacions de Fuster.

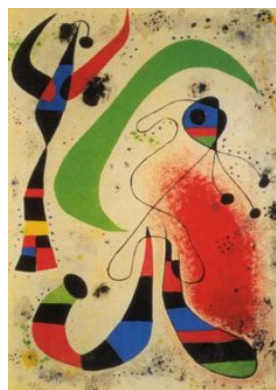
SENTINT LA RÀDIO

Jo, més que «escoltar» la música de la ràdio, em limite a «sentir-la». Ara mateix, un grup de jazz fa curiosos malabarismes sonors a base d'una melodia de Debussy. Debussy, que ja fou denigrat pels seus «atreuiments» de compositor, hauria quedat molt parat si hagués pogut comprovar a què es prestava, o a què podria prestar-se la seua imaginació. De fet, comence a dubtar si això que emet la ràdio és Debussy o és Roussel. En tot cas, és una cosa afable, deliquescent, molt «fin-de-siècle». Però, si fa o no fa, també passa això amb Vivaldi, amb Mozart, amb Beethoven, amb Bach. Una trampa general dels melòmans consisteix «escoltar» els «clàssics» interpretats per gent actual. I no ho dic únicament per les manipulacions comercials que en solen fer els cantants de moda. Ni pels del jazz. Però si Bach pogués ara «escoltar» una de les seues «Cantates», un dels seus concerts de violí o de clavicordi, una de les seues «partites» per a un instrument solitari, no sabria què dir-ne: allò que ell va «inventar» per a una determinada execució, avui queda magnificat per les grans orquestres i els cors esplèndids. El cas de Debussy és més especial. Claude de France hauria gaudit enormement amb els artefactes electrònics que qualsevol grup utilitza en una festa major o en un recital privat. Sempre he cregut que el geni de Debussy hauria estat fabulós amb alguna cosa més que un piano o una orquestra convencional. Però cadascú dona de si allò que les circumstàncies històriques li permeten, i no sempre. Pacència i arqueologia!

Qué y dónde, núm. 299, 5-12-1983. «La Glorieta»

PINTURA

Joan Fuster va escriure molt sobre pintura. Llibres com *Llegint i escrivint* (1995) —una antologia dels textos publicats al diari *Levante*— i *El descrèdit de la realitat* (1955) —un assaig sobre la història de la pintura— i molts articles de premsa ho demostren. També feia dibuixos allà pels anys cinquanta i fins i tot arribà a pintar el quadre “Viatge del general Franco a la sífilis” (1950 que pots veure en aquesta pàgina al costat d’un altre de Joan Miró.

Joan Miró

Joan Fuster: “Viatge del general Franco a la sífilis”.

1. Observa els quadres de Fuster i de Miró i compara'ls: color, dibuix, formes, composició, etc.
2. Llegeix el text següent i contesta les preguntes.

SOBRE EL DIT D'ADAM

[...] He llegit en alguna banda que cada punt, cada línia, el color, tot el que hi ha en el quadre abstracte respon a una reacció espiritual concreta del pintor... No solament hi ha invenció: aquesta invenció no és deshumanitzada, perquè conté, darrera seu, un mòbil psicològic —fins i tot una inconscient intenció expressiva. Si repreníem la frase de Kandinski, diríem que el contacte de l'angle agut d'un triangle amb un cercle és tan impressionant com el contacte del dit de Déu amb el dit d'Adam en Miquel Àngel, entre altres motius perquè el pintor abstracte posa en allò tanta significació personal com el Buonarroti en posava en la seua figuració. No hi hauria, en conseqüència, ni una sola pinzellada gratuïta en el quadre abstracte. I potser això siga veritat. No hi ha cap raó per a negar-ho. Aleshores fóra escaient d'establir una comparança, per altra part evident, entre la pintura abstracta i la música: totes dues són arts no representatives, al capdavant. La música «també» pot ser creada —habitualment ho és— obeint impulsos humans concrets: tal sonata perpetua un amor desolat, tal simfonia exposa uns sentiments agradables experimentats davant el camp; tals arpegis de piano clamen per la llibertat de Polònia. En si, la música és pura arquitectura sonora, un cos de sons organitzats, però el compositor, a més, pot haver volgut adherir-li un fons significatiu. La tragèdia del músic és que aquesta substància personal resulta intransferible a través de la música, no la pot fer arribar «literalment» als qui l'escolten: per tal d'aconseguir això, ha de recórrer a un títol que ho expliciti i que done a l'auditor una pista per a identificar el contingut de la música —o bé, com en els oratoris i les òperes, hi fusiona paraules «il·lustradores». El mateix passa en l'art abstracte. Encara que tinga alguna cosa a comunicar, això no arriba mai a qui el contempla. De vegades, el pintor, per tal de superar aquest aïllament de l'obra, opta, com el músic, per afegir-li un títol explicatiu, «literari». [...]

El descrèdit de la realitat. 1955

1. Fes una llista dels artistes citats més avall, troba'n les dates de naixement i de mort i situa'ls en la següent graella per ordre cronològic segons l'època artística en què hagen viscut.

Artista	Naixement /mort	Època artística

2. Llegir Fuster sempre és aprendre més. Formeu grups a l'aula, repartiu-vos els artistes i trobeu-ne informació. En acabant feu una posada en comú, si pot ser amb imatges il·lustratives.
3. Continuant amb les propostes anteriors, troba la definició dels conceptes musicals marcats al text amb negreta. Tot seguit porteu-ne exemples a l'aula i escolteu-los per comprovar que les definicions eren correctes.
4. Finalment, estàs d'acord en l'afirmació "el contacte de l'angle agut d'un triangle amb un cercle és tan impressionant com el contacte del dit de Déu amb el dit d'Adam"? Prepareu els arguments i debateu la qüestió.

CIÈNCIES

Joan Borja, autor del llibre *La utopia de la ciència* (2004), en què estudia la relació de Fuster amb les ciències, afirma:

«Una de les dimensions més desconegudes de l'obra de Joan Fuster és la constituïda per les reflexions i divagacions a propòsit de la ciència, la tecnologia i el progrés. [...] El propòsit d'aquest article és ... invitar a una relectura de l'apassionant univers fusterià des d'aquesta nova òptica de lúcida sensibilitat davant els reptes i les conseqüències de l'avanç científic...»

Joan Borja (2002): «La ciència segons Joan Fuster». *Mètode*, núm. 33.
<https://metode.cat/revistes-metode/article/la-ciencia-segons-joan-fuster.html>

1. Llegiu l'article complet de Joan Borja i feu-ne un resum que no depasse en extensió el 25% de la de l'original.
2. A l'assaig "Ètica" que teniu a continuació, Joan Fuster assenyala el segle XVIII i la Il·lustració com a punts d'inflexió en la relació de l'home amb la ciència. Com sempre, Fuster desafia el lector i li suposa uns coneixements previs indispensables per a entendre el text. Òbviament, el lector pot anar descobrint-los al mateix temps que llegeix —aquesta és una de les grans aportacions del l'obra fusteriana—. Fem, doncs, un petit exercici de documentació:
 1. Troba informació sobre el que és la Il·lustració i el grau de confiança en la condició humana que mostrava el pensament il·lustrat.
 2. Sobre aquest darrer aspecte, per què diu Fuster que "els romàntics de la branca reaccionària" hi van mostrar desconfiança? Troba-hi informació i argumenta la resposta.
 3. El mot "humanisme" pot tenir diverses accepcions. Consulta diccionaris i enciclopèdies i troba la que s'adiu als usos que se'n fa en aquest article.
 4. Fes la mateixa operació amb el mot "progrés".

5. Coneixes el concepte de “ciència aplicada”? Defineix-lo.
6. El “progrés” aboca l’home a un dilema que Joan Fuster exposa en aquest article. Troba’l.
7. Feu dos equips a la classe i prepareu un debat sobre aquest tema. No cal dir que l’argumentació i les autoritats en un o altre sentit poden ser abundants i ja se sap que sol guanyar qui va més ben preparat. Us avenu a provar-ho?
8. Finalment, torneu a debatre un grup a favor i l’altre en contra sobre el sentit del darrer paràgraf de l’article. Creieu que hom pot confiar en el “sentit comú” tal com defensa Fuster? Més encara: algú que es definisca com a “humanista” podria defensar seriosament la tesi contrària?

ÈTICA

Quan els *philosophes* i els *Aufklärer* del XVIII postulaven i predicaven la idea de «progrés», mal podien imaginar fins a quin punt la posteritat, una posteritat precisament ja «progressada», desconfiaria d’aquell optimisme bondadós que vaticinava per a l’home un futur cada cop més noble i feliç. Crec que dir-ne «desconfiança» no serà excessiu. Només els romàntics de la branca reaccionària, i la seva descendència intel·lectual, han gosat formular objeccions o retrets al «progrés» en termes d’absoluta rigidesa: no és d’aquests que vull parlar. Penso en els altres, en uns altres. Resulta evident que l’eufòria inicial, la gratitud i l’esperança projectades sobre la perspectiva alliberadora del «progrés», han anat minvant en entusiasme i en insistència. El «progrés» no va ser —no era, no és— solament una bona intenció, sinó també un «fet», i a mesura que s’acomplia, un dels seus aspectes més indiscutibles començà a despertar suspicàcies, temors i tot. [...]

L’home corrent i vulgar no en fa cas. O no hi és sensible. Per regla general, ell accepta i aprofita les opcions que li brinda la ciència aplicada —l’automòbil i la penicil·lina, el televisor i la nevera elèctrica, el radar i el giradiscos, el film i la revista il·lustrada, els enginyers de la cibernetica i els plàstics sintètics, tot el que se li ofereixi—, sense pensar si les conseqüències que en pervinguin poden ser altres que la mera utilitat. En les zones urbanes dels països industrials, l’adaptació de la gent als hàbits que l’expansió de la tècnica imposa s’ha realitzat a gran escala. Els avantatges immediats eren massa vistosos perquè no fos així; la força inflexible del mecanisme econòmic tampoc no tolerava cap alternativa, d’altra banda. I és enmig d’aquesta docilitat que s’aixequen els crits d’alerta. El recel i la protesta, però, procedeixen de sectors ben concrets, inequívocs. Surten del camp de les ideologies que solem anomenar «humanistes» —i, és clar, com un al·legat a favor de l’«home». La tesi genèrica i més o menys explícita ve a dir: el «progrés», o certes desviacions del «progrés», amenacen la millor dignitat de l’«home». Moltes i molt distintes alarmes es barregen en l’acusació. Hi ha la denúncia de la màquina, que «deshumanitza» el treball i implanta l’«standardització» uniformadora i enervant. Hi ha el clamor per la llibertat individual, que la massa gregària, les drogues policiaques i l’elefantiasi de l’Estat, derivats del «progrés», posen en perill. Hi ha el fàstic davant la invasió d’una cultura de pacotilla, la dels *mass media*, exclusivament comercial. Hi ha la por que les descobertes dels biòlegs i dels químics alterin —posem per cas: la gestació *in vitro*, o la generació sense pare— la mateixa estructura natural de la vida humana. Hi ha l’experiència luctuosa, tràgica, del vigor destructiu que les armes científiques més recents arriben a aconseguir: el malson d’una catàstrofe nuclear és justificat i burxador. La llista, podríem allargar-la. La literatura que el tema ha suggerit és abundant i coneguda.

Els defensors de l’«home» enfront de les depravacions de la «tècnica» saben on han d’aturar-se, tanmateix. La seva requisitòria del «progrés» ensopega amb un límit infranquejable: el del sentit comú. Cap doctrinari no s’arriscaria a condemnar la «tècnica» en bloc. I no s’hi arriscaria, en part, perquè es troba obligat a reconèixer que, en última instància, tot és tècnica: fer un nus, encendre foc fregant dues estelles o filar amb filosa, tant com la feina del més subtil cervell electrònic. En part, també, perquè avui ningú no es veuria amb cor de prescindir dels serveis d’un o altre artífici que la «tècnica» deixa a la nostra disposició: el telèfon o la linotip, l’avió o el bidet, el llum elèctric o l’ascensor. [...]

[...] Demà, almenys, [l’home] disposarà de millors avinenteses. La «ciència» i la «tècnica» li concediran —ja ens concedeixen— un domini com mai no l’havia tingut: domini sobre ell mateix, sobre la seva espècie, sobre les coses, sobre l’univers. Serà una oportunitat egrègia. De la nostra banda, és mesquí de no voler creure que sabrà aprofitar-la.

Tornem a citar Joan Borja:

«L'herència ideològica de l'humanista valencià, resistent al pessimisme predominant al seu temps... és un missatge de mesurada confiança que contribueix a preservar un dels drets inalienables de la nostra espècie: el de somniar un futur millor..., una utopia moderada de prosperitat: la utopia del confort solidari, la utopia de la intel·ligència, la utopia de la ciència».

Joan Borja (2003): *La utopia de la ciència*. Alzira. Bromera.

1. Ara que ja sabem què pensava Fuster sobre la Ciència, us proposem que continueu amb els debats. Per exemple podeu fer un campionat eliminatori: nomeneu un jurat i formeu parelles de grups, cada parella debatrà un dels següents aforismes i el jurat en determinarà el guanyador, el qual haurà d'enfrontar-se a una altra parella guanyadora debatent un aforisme nou. Cap grup no podrà debatre dues vegades el mateix aforisme. Procediu així successivament fins arribar a la gran final.

“En els temps de la cibernètica, l'important és saber parar una màquina” (JF)

“La relativitat del relativisme ens ajuda a ser relativistes”. (JF)

“Entre el bé i el mal, aflictius, podríem aspirar a l'alegria”. (JF)

No, no feu cas dels que us parlen de la grandesa —moral, és clar— del dolor, i aneu a buscar de seguida un analgèsic. (JF) “Abans eren els frares i els capellans que dictaven els límits; avui ho són els metges.” (JF)

“Sembla estrany que l'home haja tardat tant a inventar els museus, les grans butaques confortables, el tango, la sociologia, les vacances –i tantes altres coses que no tenen res a veure amb el progrés de la ciència. Potser és que no som uns animals tan intel·ligents com volem fer-nos creure”. (JF)

FUSTER POETA

1. Encara dins la dècada dels quaranta del segle passat, Joan Fuster es va donar a conèixer com a poeta amb *Sobre Narcís* (1948), en paraules d'Antoni Espí² “La primera part d'aquesta obreta és una nova versió sobre el mite de Narcís; identifica el poeta amb Narcís, l'autocontemplació del seu jo poètic. Aquesta autocontemplació davant les aigües o l'espill també és símbol de la mort. L'amor com a destrucció, sobtador aniquilament de cadascun dels amants.” Pots resseguir i estudiar tota la interessantíssima trajectòria poètica fusteriana a partir de l'enllaç de més amunt, que conté una bona selecció de textos amb propostes de treball d'anàlisi i d'ajuda a la lectura.

2. <http://acpv.cat/anyjoanfuster/aproximacio-a-la-poesia-de-joan-fuster/>

2. Com a complement, et proposem els tres enllaços següents a tres versions musicades del poema "Criatura dolcíssima". Sobre el mateix text i la mateixa música, veureu com Fuster es reinventa en cada versió. Escolteu-les.

La de Lluís Llach, autor de la selecció de versos i de la música:

https://youtu.be/JrwFTictN_g?list=RDJrwFTictN_g

Andreu Valor: <https://youtu.be/hfVrjR81o3g>

Mireia Vives, Andreu Valor, Berta Íñiguez i Borja Penalba a l'Espai Joan fuster en l'especial d'Els matins de Catalunya Ràdio amb Mònica Terribas [21 de juny de 2017]:

<https://www.youtube.com/watch?v=osREIY8ZR7c>

Sobre la base del text de la cançó, si heu fet algunes pràctiques de la proposta d'Antoni Espí i ja us heu fet càrrec de la poètica de Fuster i del sentit del poema, il·lustreu-lo amb fotos, dibuixos, pensaments, records personals o el que us vinga de gust. Ens agradaria que féssiu un treball molt creatiu sobre aquest poema.

3. Cap a principis dels anys seixanta, Fuster va deixar d'escriure poesia i ho explica al text que teniu a continuació. Llegiu-lo i doneu per carta la notícia a una amiga, lectora de la poesia de Fuster. Sabeu que se n'emportarà un disgust, però heu de fer-ho. Proveu-ho.

¿No val la pena d'escriure poesia? En tot cas, no val la pena que *jo* n'escriga. [...] És clar que «val la pena», la poesia! Tanmateix, ¿què dir de la poesia que un mateix fa? Aquesta és la qüestió que jo personalment em plantejo, la que cada poeta hauria de plantejar-se: si la *seua* poesia «val la pena». [...] La *utilitat*: utilitat per als altres, per als lectors. La literatura ha de ser reflexionada en funció del públic consumidor, tant com en funció dels autors que la creen. En alguns altres gèneres la *utilitat* resulta immediatament visible i pot tenir justificacions ràpides. Però ¿i la poesia? Pensem-hi. [...] L'assaig, l'article de diari, la llauna filosòfica, els textos històrics, també aconsegueixen una missió útil: són vehicles d'idees –idees bones o dolentes, si es vol, però d'una efectivitat palpable-. La poesia, en canvi, queda al marge de la *utilitat*. [...] El lector se situa davant la poesia amb una predisposició distinta a la previsible per a la *utilitat*. La poesia és l'extremidat *artística* de la literatura. [...] El consumidor -lector del llibre, espectador de teatre, etc.- se sent captat, o capturat, per l'*art*, però es deixa emportar més enllà de l'*art*: als problemes no artístics que l'obra li desvela. La poesia no hauria d'escapar a aquesta llei. [...] La poesia -el vers, lliure o no- és, per contra, una *convenció* absoluta, desconnectada dels tràmits de comunicació ordinària. [...] De fet, la poesia es presenta al lector, abans que res, com una excepcionalitat verbal, i és aquesta excepcionalitat verbal el que el lector, abans que res, pren en consideració. La prosa -la novel·la, el teatre, per continuar amb les mateixes referències- no aspira a això. La prosa sol ser fonamentalment *instrumental*: «forma» al servei d'un «contingut». [...] L'obra literària, no per això deixa de ser *literària*, però en l'acte de ser *consumida*, els seus valors literaris queden desbordats pels *altres* valors que s'hi acullen. [...] Els qui no ens sentim tan irrefrenablement acuitats¹ per la pruija² de versificar, abandonem la partida.

Joan Fuster: "Els poetes i la poesia" (5 d'agost, 1963), dins *Causar-se d'esperar*.

FUSTER I ELS VALENCIANS

Ja hem vist que Fuster va escriure sobre molts temes: la filosofia, la literatura, la història, la ciència, etc. van ser objecte de les seues preocupacions intel·lectuals. Fruit de la seua inquietud i conscient que el País Valencià vivia en una llarga somnolència identitària, també es va ocupar de temes valencians.

«El meu lector farà bé de llegir [...] les observacions que li oferiré. I les hi oferiré [...] senzillament com el fruit d'unes llargues i nervioses meditacions personals. No tinc altra autoritat que aquesta: la d'haver-me **apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del meu poble**. Potser és l'única passió noble que reconec en mi.»

Joan Fuster. *Nosaltres, els valencians*. (1962) (Introducció)

PRÒLEG a *Un país sense política*

Aquest llibre no és precisament un llibre «impremeditat». El lector, en mirar-se'n l'índex, podria pensar tot el contrari: hi trobarà uns materials de data i d'atenció —o d'intenció— molt diverses, acumulats, en aparença, per l'anècdota d'una qualsevol proposta editorial. Però no. **De la primera ratlla a l'última, el discurs respon a una «premeditació» continuada: a la «meditació» permanent sobre un tema del qual no sé desfer-me'n, perquè és el tema del meu poble.** Un dia, ja fa molts anys d'això, uns amics m'obligaren a escriure *Nosaltres, els valencians*. Confesse —i em repetesc— que no entrava en els meus càlculs redactar aquell paper: jo l'esperava d'algú altre. Era la mena de text que, aleshores, m'hauria agradat llegir. Com que ningú no gosava fabricar-lo, m'hi vaig atrevir.

Joan Fuster. *Un país sense política*. 1976.

Dels textos citats més amunt podríem extractar dues idees essencials en el pensament fusterià:

- a) el tema valencià, el País Valencià és "l'única passió noble" que es reconeix i
- b) que les seues reflexions responen a "una «premeditació» continuada: a la «meditació» permanent sobre un tema del qual no sé desfer-me'n, perquè és el tema del meu poble."

En les pàgines següents podràs llegir reflexions sobre què és per a Fuster el poble valencià, la importància i la necessitat de la política en el redreçament del País i finalment quin va ser el seu paper com a activista ideològic. *Nosaltres, els valencians* és el seu llibre més conegut en aquest camp, però, abans i després, *El País Valencià*, *L'Albufera de València*, *Un país sense política*, *Destinat (sobretot) als valencians*, *Qüestió de noms*, *Combustible per a falles*, etc. constitueixen el gruix de la seua obra de tema valencià. Llegeix i comenta els textos següents a partir de les nostres propostes o d'unes altres que hom considere més oportunes.

1. S'ha parlat molt de *Nosaltres els valencians*, un llibre en el qual Fuster s'acara a la pregunta "Què som els valencians?" Dels arguments exposats al llibre, ell esperava una polèmica que no es va suscitar almenys en els termes que desitjats per l'autor, sinó que va despertar adhesions incondicionals i unes respostes furibundes més basades en frases descontextualitzades extretes d'*El País Valencià* que en la lectura i el debat sobre *Nosaltres els valencians*. Per què diu Fuster que va escriure aquest llibre? Llegeix el text de més avall i contesta.

2. Dels textos citats més amunt podríem extractar dues idees essencials en el pensament fusterià: el tema valencià, el País Valencià és “l’única passió noble” que es reconeix i que les seues reflexions responen a “una «premeditació» continuada: a la «meditació» permanent sobre un tema del qual no sé desfer-me’n, perquè és el tema del meu poble.”

3. Llegeix el text següent i contesta les preguntes:

1. Quina data de naixement té el poble valencià actual? Argumenta la resposta.
2. Explica el sentit de la frase “un «regne» distint i autònom, diríem «independent», dins el conglomerat d’Estats que constituïa la seva Corona.”
3. Explica el sentit de la frase següent: “Els cristians venien de fora, invasors, i eren ells els qui adquirien, ara, el monopoli del nom i del domini: encetaven la condició de valencians, en el sentit actual de la paraula.”
4. Quina era la procedència majoritària dels cristians nouvinguts?

Pràcticament, entre el 1233 i el 1244 va acomplir-se la gran empresa militar i diplomàtica de la Conquesta. València, la capital, es rendia a Jaume I en 1238, i per a la posteritat local, la data del 9 d’octubre —dia en què, segons creu la gent, el rei entrava a la ciutat amb una discreta pompa de vencedor— tindrà un particular valor simbòlic. Una coneguda tradició commemorativa, mig oficial mig folklòrica, marca al llarg dels segles l’abast especial de l’efemèride. Sense excepció. Les successives generacions valencianes hi han vist el principi de llur estirp. De valencians, indiscutiblement, bé que n’hi havia abans de la vinguda de Jaume I: n’hi ha hagut sempre, sobre aquest tros de geografia on ara vivim —almenys d’ençà que apareix el topònim València. Però nosaltres, els d’avui, som uns valencians que datem del XIII. Potser el nostre dret a dir- nos valencians no serà major ni millor que el dret que, en llur temps, van poder-se arrogar ibers, romans, gots i sarraïns, establerts a la mateixa terra. El fet és, tanmateix, que entre ells i nosaltres hi ha una absoluta o gairebé absoluta, solució de continuïtat. Som «uns altres», i tenim l’acta de naixement a la vista.

El record encomiàstic de Jaume I va lligat, en bona part, a un esdeveniment polític transcendent: aquell rei va erigir en «regne» les comarques conquistades, un «regne» distint i autònom, diríem «independent», dins el conglomerat d’Estats que constituïa la seva Corona. Per al particularisme valencià ulterior, això és una fita solemne: significa la taxativa «creació» del país en els termes —ja que no amb els límits— en què avui subsisteix. No va annexionar-lo a Aragó ni al Principat, i així [26] li conferia una virtual coherència interna, susceptible de les més diverses diferenciacions. Crec, però, que el fervor dels valencians per la figura de Jaume I tenia una altra arrel. D’una manera no sempre clara, i, això no obstant, segura, el nostre poble comprenia que la Conquesta era el seu punt de partida d’«ésser valencians». Abans hi havia els moros; després hi hagué els valencians. I els valencians —neovalencians, si voleu— eren una «nació» altra que els moros. Precisament els moros van seguir essent-hi moros —«els moros de la terra»—, comunitat segregada i ferma: aborigen. Els cristians venien de fora, invasors, i eren ells els qui adquirien, ara, el monopoli del nom i del domini: encetaven la condició de valencians, en el sentit actual de la paraula.

4. Podríem parlar molt àmpliament dels escrits de Fuster i fins i tot del Fuster activista en favor de la causa nacional valenciana i dels Països Catalans tots, però no ho podem fer per motius d'espai. És per això que us convidem a conèixer la bibliografia fusteriana i us proposem ací la lectura d'un text ben emblemàtic: el darrer parlament que va fer el nostre autor amb motiu del lliurament dels Premis Octubre, un dels quals, precisament el d'assaig, porta el seu nom.

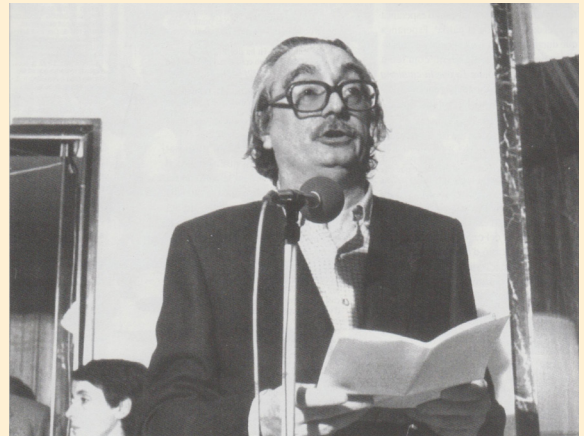
1. Abans de llegir el text, troba informació sobre la conflictivitat social per causa de l'idioma a la València dels anys 80. Quins van ser els actors (partits, personatges, organitzacions) principals, què defensava cadascú i amb quins arguments?
2. Aquesta conflictivitat es donava a tot el País Valencià o es circumscribia a una zona concreta del País i en aquest cas a quina?
3. A què fa referència Fuster quan parla de "barrabassada"? Explica-la tot argumentant els orígens de la maniobra i la finalitat que ho pretenia aconseguir amb ella.
4. Troba els arguments que exposa Fuster sobre la "divisió dels valencians". Hi estàs d'acord?
5. Quines llibertats són per a Fuster inseparables? Hi estàs d'acord? Debateu la qüestió.

Discurs de Joan Fuster als Premis Octubre 1980

Les meues paraules d'aquesta nit seran particularment breus. I no per falta de tema, és clar. Per desgràcia, la situació valenciana actual, i més en concret la relacionada amb la cultura, donaria peu a comentaris amargs o sarcàstics, que no vull fer en veu alta perquè sé que la majoria de vosaltres ja us els heu fets. Hem assistit a una sèrie d'operacions deliberadament insidioses contra d'idioma, enfront de les quals no s'han alçat tantes ni tan clares respostes com hauria calgut. [...]

He dit que la maniobra va "contra l'idioma". Podríem dir-ne, també, "contra la unitat de l'idioma".

Tanmateix, la "unitat de l'idioma", mentre hi haja algú que el parles i tinga consciència de parlar-lo, no quedarà mai a la mercè d'una ortografia grotesca ni de la ignorància vociferant d'un grup de paranoïdes [...]. La "unitat de l'idioma" és un fet objectiu, i ells mateixos, a la seua manera, la confirmen només en obrir la boca. Parlar "en valencià" és parlar "en català" [...]. El problema és que volen ofegar el "valencià": tracten d'extirpar-lo, de matar-lo, de postergar-lo definitivament a la condició de patuès insalvable, prolongant així una tàctica multisecular de la nostra classe dominant.

[...] Des del primer dia, ... els Premis Octubre han estat una límpida afirmació nacional: un acte de fidelitat a la llengua i d'esperança per restaurar-la en tots els usos d'una "normalitat" vàlida.

[...] Afortunadament, són moltes més les iniciatives que van per aquest camí. El procés de recuperació idiomàtica, que és també el procés de recuperació nacional dels valencians, té els seus orígens a principis de segle, i últimament ha pres una consistència lúcida i una expansió inesperada. Amb una indigència de recursos materials escandalosa, hem aconseguit el que hem aconseguit: ... una força social àmplia i voluntariosa, capaç, per fi, de resistir la campanya sistemàtica de "desnacionalització" a què ens volen sotmetre.

[...] I voldria, acabar amb aquesta "cua de peix" retòrica. I afegir-hi alguna cosa més. L'argument que, de tant en tant, apareix en la premsa local és que hi ha "alguns" que volen dividir els valencians. Caldria començar per preguntar-se què vol dir això. Els valencians estem dividits en classes, estem dividits ideològicament, estem dividits per les nostres decisions nacionals. I no ho estem perquè sí. Són uns antagonismes que tenen la seua raó de ser en causes profundes de la nostra societat: d'estructures i d'història. Jo sóc dels qui creuen que només hi ha una línia salvadora: la que puga unir les aspiracions classistes -de les classes populars-, la llibertat màxima i el redreçament nacional. És una opinió privada, probablement utòpica. Però les evidències quotidianes ens col·loquen davant una realitat: "ells", tots units, els mateixos, neguen les tres reivindicacions solidàriament. No en neguen una: neguen les tres. Tot s'ha de dir: és lògic que les neguen. I qui vulga entendre, que ho entenga.

Ja us he cansat prou. I ja m'he cansat jo. El 81, si no m'erre, els Premis Octubre compliran deu anys. El discurs més o menys final que sempre m'heu adjudicat, ja podria fer-lo alguna altra bona ànima. Ha arribat l'hora de jubilar-me [...] Us dic "adéu", un "adéu" de confiança...

Discurs de Joan Fuster a la cloenda dels Premis Octubre de 1980
Butlletí intern d'ACPV, núm.7, novembre 1980, ps.2-3.